

**AL-TAQDIM WA AL-TA'KHIR DALAM AL-QIRA'AT AL-SHADHDHAH
BERSUMBERKAN ^CABD ALLAH IBN MAS^CUD R.A**

Ahmad Zulfiqar Shah Abdul Hadi (PhD)¹
Abd Rahman Abd Ghani (PhD)²

Abstract

Al-Qira'at Shadhdhah is one of the important discussions in the study of Qiraat. The recitation is rejected and not considered as part of the Qur'an due to non-compliance of the Qiraat rules that have been agreed to by the scholars. Ibn Mas^cud was among the companions whose recitations are different as compared to Quran Rasm ^cUthmani. This study focuses on the al-Taqdim wa al-Ta'khir (advance and end) in 15 places found in Qiraat Ibn Mas^cud. Those changes cover additions and reductions of the letters, the adjunctive articles, words and sentence phrases. The findings of the research show that any differences occurred did not radically change the meaning, however it affects the meaning of the structure and the composition. Although it does not distort the meaning but the scholars determined that it can not be recited inside or outside prayers (solat).

PENGENALAN

Kelahiran mashaf ^cUthmani telah disambut oleh kesepakatan majoriti (*ijmak*) oleh seluruh para sahabat Rasulullah SAW. Mashaf ^cUthmani ini telah diterima oleh mereka sebagai 'al-Imam' yang menjadi sumber dan tempat rujukan yang sah dalam menentukan sifat al-Qur'an dan *rasm al-mashaf* dalam bentuk tulisan. Dengan lahirnya mashaf ^cUthmani, maka bacaan Qiraat yang pelbagai sama ada berpunca daripada perbezaan dalam *Sab^cah Ahruf*, periwayatan sahabat r.a daripada Rasulullah SAW yang bertaraf 'khabar ahad' atau yang bersifat tafsiran daripada para Sahabat telah dipisah dan diasingkan dari mashaf. Setelah dipisah dan diasingkan dari mashaf *al-Imam* dan mashaf-mashaf yang dihantar maka secara rasmi bacaan selain dari yang termaktub dalam mashaf-mashaf ^cUthmani menjadi *al-Qiraat al-Shadhdhah*. Walaupun bacaan itu telah menjadi *Shadh* namun ia tetap menjadi suatu yang penting kerana pada sebelum pembukuan dan penyalinan semula mashaf, ia adalah sebahagian daripada al-Qur'an.

¹ Beliau merupakan Pensyarah Kanan di Jabatan Pengajian Islam, Fakulti Sains Kemanusiaan, Universiti Pendidikan Sultan Idris, Tanjong Malim Perak.

² Beliau merupakan Prof. Madya di Jabatan Pengajian Islam, Fakulti Sains Kemanusiaan, Universiti Pendidikan Sultan Idris, Tanjong Malim Perak.

Al-Qira'at al-Shadhdhah merupakan perbincangan kedua setelah *al-Qira'at al-Mutawatirah*. *Al-Qira'at al-Shadhdhah* bermaksud bacaan yang telah gugur satu rukun atau lebih daripada rukun *al-Qira'at al-Sahihah* iaitu sanad yang *mutawatir*, menepati salah satu dari kaedah bahasa Arab dan menepati bentuk tulisan *Rasm 'Uthmani* yang direkodkan dalam salah satu Mashaf *'Uthmani* (Abu Shamah 1978 dan al-Nuwayri 2003).

Setelah kewafatan Rasulullah SAW, Islam tersebar secara meluas ke kebanyakan pelosok Arab. Para sahabat r.a telah diutuskan untuk menyebarkan Islam sekaligus membawa al-Qur'an bersama mereka. Justeru, beberapa bentuk bacaan tersebar bersandarkan sahabat yang mengajar bentuk bacaan yang ada pada mereka. Sejak itu berlaku perselisihan bacaan sehinggalah berakhir dengan penulisan al-Qur'an yang dilaksanakan oleh Khalifah 'Uthman. (al-Bukhari 1993).

Antara sahabat yang telah diutuskan untuk menyebarkan Islam ke pelosok Tanah Arab ialah 'Abd Allah Ibn Mas'ud r.a. Beliau telah diutuskan ke Kufah (Iraq) untuk menjadi guru dan pengasas Islam di sana semasa zaman pemerintahan Khalifah 'Umar al-Khattab. (Muhammad Rawwas Qal'ah Ji 1984). Keadaan ini menjadikan penduduk Kufah membaca al-Qur'an dengan Qiraat Ibn Mas'ud r.a. (Ahmad 'Isa al-Ma'sarawi 2006). Beliau merupakan antara sahabat yang paling hebat pada zamannya. Beliau merupakan sahabat utama dan alim dalam bidang al-Qur'an, Fiqh dan Hadith. Ini terbukti dengan pengiktirafan yang dikemukakan sendiri oleh para sahabat antaranya ialah 'Umar al-Khattab, 'Ali bin AbiTalib dan para muridnya dalam kalangan Tabiin. (Muhammad Rawwas Qal'ah Ji, 1984).

Namun, semasa peristiwa pengumpulan dan penulisan semula al-Qur'an pada zaman 'Uthman r.a, terdapat sebahagian daripada Qiraat Ibn Mas'ud r.a dipinggirkan dan dikira sebagai *shadhdhah*. Keadaan ini menjadikan beliau sahabat yang paling banyak diriwayatkan bacaan yang *shadhdhah* dan ditolak. Penolakan ini akan menimbulkan persoalan dan permasalahan yang memerlukan kajian terperinci memandangkan Ibn Mas'ud r.a merupakan sahabat yang dirujuk bacaannya dan diiktiraf sebagai pakar dalam bidang al-Qur'an

Tokoh Sahabat Abd Allah bin Mas'ud r.a

Nama penuh beliau ialah 'Abd Allah Ibn Mas'ud r.a Ibn Ghafil Ibn Habib Ibn Syamkh Ibn Far Ibn Makhzum Ibn Sahilah Ibn Kahil Ibn al-Harith Ibn Tamim Ibn Sa'ad Ibn Hudhayl Ibn Mudrasah Ibn Ilyas Ibn Mudir al-Huzli, Abu Abd al-Rahman. (Ibn 'Athir, 1987). Abd Allah Ibn Mas'ud r.a merupakan antara yang terawal memeluk Islam. Diriwatikan beliau telah masuk Islam bersama-sama dengan Sa'id Ibn Zayd dan isterinya iaitu Fatimah Ibn al-Khattab yang merupakan adik kepada Umar al-Khattab (Ibn Athir 1987 dan Ibn Hajar al-Asqalani, 2008). al-Hakim (1990) meriwayatkan bahawa 'Abd Allah Ibn Mas'ud menyatakan tentang dirinya; “*Sesungguhnya engkau melihat aku, keenam dari yang muslim di atas bumi ini.*”³

Al-Bukhari (1993) telah meriwayatkan : *Daripada Abd al-Rahman bin Yazid telah berkata : Kami telah bertanya kepada Hudhayfah tentang siapakah lelaki yang amat dekat perwatakan dan kemuliaan dengan Rasulullah SAW sehingga boleh kami ambil contoh darinya. Maka telah berkata Hudhayfah : “Aku tidak mengetahui tentang orang lain yang amat dekat perwatakan dan kemuliaan dengan Rasulullah SAW setanding Ibn Umm Abd”.* (al-Bukhari, 1993. *Bab Manaqib 'Abd Allah bin Mas'ud*, No. Hadith: 3478)

Pengiktirafan terhadap kepakaran Ibn Mas'ud dalam bidang al-Qur'an boleh dilihat menerusi empat aspek. Aspek pertama ialah permintaan Rasulullah SAW agar diperdengarkan bacaan kepada Baginda SAW. Al-Bukhari (1993) meriwayatkan bahawa pernah Rasulullah SAW telah meminta kepada beliau agar dibacakan kepada baginda al-Qur'an sedangkan al-Quran itu diturunkan Tuhan kepada baginda. Ini menunjukkan bahawa Rasulullah SAW suka mengiktiraf terhadap bacaan 'Abd Allah Ibn Mas'ud.⁴

Aspek kedua pula pengiktirafan sebagai rujukan utama al-Qur'an. (al-Bukhari, 1993) meriwayatkan, Rasulullah SAW bersabda; “*Ambillah (pelajarilah) al-Quran*

³ al-Hakim 1990. *Bab Dhikr Manaqib 'Abd Allah Ibn Mas'ud Radiya Allah 'Anh*. No. Hadith : 5368 dan 5636

⁴ Al-Bukhari, 1993 *Bab Qawl al-Muqri' Li al-Qari' Hasbuk*. No. Hadith : 4662.

daripada empat (orang) iaitu dari Abd Allah Ibn Mas'ud, Salim (Hamba Abu Hudhayfah) Mu'az Ibn Jabal dan Ubayy Ibn Ka'ab"⁵. Aspek ketiga pula pengiktirafan sebagai sahabat yang mempunyai bacaan yang tepat dan sesuai dengan bacaan ketika ayat tersebut diturunkan. al-Hakim (1990) meriwayatkan sabda Rasulullah SAW; *"Sesiapa yang menyukai untuk membaca al-Quran tepat sebagaimana ianya diturunkan maka bacalah sepertimana bacaan Ibn Umm Abd"*.⁶

Manakala aspek keempat pula pengiktirafan terhadap pengetahuan yang luas tentang setiap peristiwa dalam penurunan al-Qur'an. Muslim (1995) meriwayatkan kenyataan beliau; *"Dan tidak ada selain darinya yang mengetahui tentang kitab Allah satu surah kecuali aku mengetahui di mana ianya diturunkan. Juga tidak ada ayat kecuali aku mengetahui dalam keadaan mana ianya diturunkan. Dan sekiranya aku mengetahui ada seorang yang lebih mengetahui berkenaan dengan kitab Allah (lebih) daripada aku, nescaya akan aku capai untaku dan pergi menemuinya"*⁷.

Abd Allah Ibn Mas'ud r.a telah meninggal dunia pada 32 Hijrah di Madinah al-Munawwarah. (Khalid Abd al-Rahman al-Akk, 1991). Ketika itu beliau berumur lebih dari 60 tahun (Muhammad Rawwas Qal'ah Ji, 1984) dan dinyatakan kematian beliau ialah sebelum berlakunya pembunuhan Khalifah Uthman r.a. Sebelum meninggal, beliau telah mewasiatkan agar Zubayr mensolatkan jenazahnya dan disemadikan di sebelah kubur Uthman Ibn Mazu'n dalam kawasan perkuburan Baqi'. (al-Tabari, 1407H)

Bentuk Al-Qira'at al-Shadhdhah Bersumberkan Abd Allah Ibn Mas'ud r.a

Mushaf Ibn Mas'ud r.a ini hakikatnya tidak diriwayatkan dalam bentuk mashaf. Ia hanyalah merupakan periwayatan yang disandarkan kepada mashaf beliau atau disandarkan kepada bacaan beliau. Ia dinukilkan dengan menggunakan pelbagai lafaz antaranya ialah:

⁵ Sahih al-Bukhari, 1993. Bab *al-Qurra' min Ashab al-Nabi Salla Allah Alayhi Wa Sallam*. No. Hadith: 4615 dan 3524.

⁶ Mustadrak al-Hakim 1990. Bab *Manaqib Abd Allah bin Mas'ud* No. Hadith : 5386 dan 5390.

⁷ Muslim. 1365H. Bab *Fada'il Abd Allah ibn Mas'ud wa Ummuhu r.a*. No. Hadith : 4502

1. وفي مصحف عبد الله بن مسعود (Dan dalam Mashaf [°]Abd Allah Ibn Mas[°]ud)⁸
2. وفي قراءة عبد الله (Dan dalam Qiraat [°]Abd Allah)⁹
3. وقرأ عبد الله بن مسعود (Dan telah baca [°]Abd Allah Ibn Mas[°]ud)¹⁰
4. وفي حرف عبد الله (Dan dalam bentuk (bacaan) [°]Abd Allah Ibn Mas[°]ud)¹¹
5. كان أصحاب عبد الله يقرءونها (Adalah perawi [°]Abd Allah membacanya sedemikian)¹²
6. وهي قراءة عبد الله وأصحابه (Dan merupakan [°]Abd Allah serta perawinya)¹³

Berdasarkan kajian yang telah dibuat terdapat 402 *khilaf* atau perbezaan *rasm* dan bacaan [°]Abd Allah Ibn Mas[°]ud r.a berbeza dengan penulisan *Rasm* [°]*Uthmani*. Semua *khilaf* ini dibahagikan dalam beberapa bentuk :

- 1) Perbezaan titik pada lafaz atau perkataan
- 2) Perbezaan dalam pergantian (*al-Ibdal*)
- 3) Perbezaan dalam penambahan (*al-Ziyadah*)
- 4) Perbezaan dalam pengurangan (*al-Nuqsan*)
- 5) Perbezaan dari sudut mendahulukan dan mengakhirkkan (*al-Taqdim wa al-Ta'khir*)
- 6) *Khilaf Berkelompok (Tajamu[°] al-Ikhtilaf)*.

Artikel ini hanya memberikan tumpuan kepada bentuk *al-Qira'at al-Shadhdhah* yang bersumberkan Ibn Mas[°]ud dari aspek Mendahulukan Dan Mengakhirkkan (*Al-Taqdim Wa Al-Ta'khir*) sahaja.

Mendahulukan Dan Mengakhirkkan (*Al-Taqdim Wa Al-Ta'khir*) Dalam Qira'at Ibn Mas[°]ud r.a.

⁸ Penggunaan ini terdapat antaranya dalam *al-Muharrir al-Wajiz* karangan Ibn 'Atiyyah, *Tafsir al-Qurtubi*, *Tafsir Maqatil bin Sulayman* dan *Ma'ani al-Qur'an al-Nuhhas*.

⁹ Penggunaan ini terdapat antaranya dalam *al-Bahr al-Muhit* karangan AbuHayyan, *al-Durr al-Manthur* karangan al-Suyuti, *al-Kashshaf* karangan al-Zamakhshari, *Tafsir al-Tha'labiy*, *Tafsir Ibn Kathir*, *Tafsir al-Tabari* dan sebagainya. Lafaz ini merupakan antara yang paling popular.

¹⁰ Penggunaan ini terdapat antaranya dalam *al-Bahr al-Muhit* karangan Abu Hayyan, *al-Muharrir al-Wajiz* karangan Ibn 'Atiyyah, *Tafsir al-Qurtubi*, *Ma'ani al-Qur'an al-Nuhhas* dan *Mafatih al-Ghayb* al-Razi.

¹¹ Penggunaan ini terdapat antaranya dalam *al-Bahr al-Muhit* karangan Abu Hayyan, *al-Durr al-Masun* karangan al-Samin al-Halabi, *al-Kashshaf* karangan al-Zamakhshari, *Tafsir al-Alusi*, *al-Muharrir al-Wajiz* karangan Ibn 'Atiyyah dan *Tafsir al-Baghawi*.

¹² Penggunaan ini terdapat antaranya dalam *Tafsir al-Thawri* dan *Tafsir min Sunan Sa'id bin Mansur*.

¹³ Penggunaan ini terdapat antaranya dalam *al-Bahr al-Muhit* karangan Abu Hayyan, *al-Muharrir al-Wajiz* karangan Ibn 'Atiyyah, *Ruh al-Ma'ani* karangan al-Alusi dan *Tafsir al-Qurtubi*.

Al-Zarkashi (1957) menyenaraikan terdapat sebanyak 16 tempat dalam al-Qur'an mashaf 'Uthmani yang berlaku bentuk *al-Taqdim wa al-Ta'khir* (mendahulukan dan mengakhirkan). Ia terbahagi kepada dua bentuk iaitu pertama melibatkan perkataan dan kedua melibatkan frasa ayat. Antara contoh yang sedia ada dalam al-Qur'an yang melibatkan berlakunya *al-Taqdim wa al-Ta'khir*. (Mahmud al-Sayyid Shaykhun t.t.) ialah :

1. *al-Taqdim wa al-Ta'khir* yang melibatkan perkataan ialah : Contohnya ialah (وَالنَّصَارَى وَالصَّابِئِينَ) dalam surah *al-Baqarah* ayat 62 dan dengan ayat 17 Surah *al-Hajj* (وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارَى).
2. *al-Taqdim wa al-Ta'khir* yang melibatkan frasa sebagaimana dalam ayat berikut : ﴿ نَحْنُ نُمِيتُكُمْ نَحْنُ نُحْيِيكُمْ ﴾ dalam surah *al-Baqarah* ayat 264 dengan frasa ﴿ نُوْتُوْا نِي. نِي. نِي ﴾ Surah *Ibrahim* ayat 18.
3. Dalam menghuraikan konsep mendahulukan dan mengakhirkan dalam al-Qur'an, al-Suyuti (1998) menyatakan terdapat 10 sebab berlakunya *al-Taqdim wa al-Ta'khir* dalam al-Qur'an. Ia menyenaraikan sebagaimana berikut :
 - i. Mendahulukan nama Allah berbanding yang selainnya. Contohnya ialah seperti ayat 18 surah *Ali Imran* : (شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا).
 - ii. Pengagungan (*Al-Ta'zim*) mendahulukan keagungan Allah berbanding Rasul. Contohnya ialah ayat 69 surah *al-Nisa'* : (وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ).
 - iii. Kemuliaan (*al-Tashrif*) : Contohnya ialah mendahulukan lelaki berbanding perempuan (*al-Ahzab* : 35), yang hidup berbanding yang mati (*al-Rum* : 19), Kuda berbanding *Baghal* (*al-Nahl* : 8) dan pendengaran berbanding penglihatan (*al-Isra'* : 36), perkara ghaib (*al-Ghayb*) berbanding yang dapat disaksikan (*al-Shahadah*) (*al-Mu'minun* : 92).
 - iv. Kemunasabahan (*al-Munasabah*) : Kemunasabahan ini adalah bergantung pada kehendak yang mana perlu didahulukan. Contohnya ialah seperti ayat 6 surah *al-Nahl* iaitu (وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرْبِحُونَ وَحِينَ تُسْرَحُونَ). Dalam ayat ini didahulukan frasa (حِينَ تُرْبِحُونَ) yang bermaksud 'ketika membawanya berehat' berbanding (وَحِينَ تُسْرَحُونَ) bermaksud 'ketika membawanya keluar' kerana perkataan

keindahan (الجمال) ialah bila membawa berehat lebih disukai berbanding membawanya keluar untuk diberi makan.

- v. Galakan atau dorongan melakukan sesuatu. Contohnya ialah seperti mendahulukan wasiat berbanding hutang. (*al-Nisa'* : 11). Ia digalakkan sekalipun menurut syarak hutang adalah lebih utama diselesaikan apabila seseorang mati.
- vi. Menunjukkan yang mana lebih didahulukan (*al-Sabaq*) sama ada yang berkaitan dengan masa, malam berbanding siang, kegelapan atas cahaya, giliran mendahulukan Adam berbanding Nuh.
- vii. Sebab dan akibat (*al-Sababiyyah*) : Antara contohnya seperti ayat 222 surah *al-Baqarah* (إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُنتَهِرِينَ) yang bermaksud 'Sesungguhnya Allah menyukai orang-orang yang bertaubat dan menyukai orang-orang yang mensucikan diri'. Didahulukan taubat dengan taubatlah yang menyebabkan seseorang dapat mensucikan diri.
- viii. Mendahulukan yang jumlahnya lebih banyak. Contohnya ialah seperti ayat 2 surah *al-Taghabun* (فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ). Ayat ini didahulukan kafir berbanding orang beriman kerana jumlahnya yang lebih ramai.
- ix. Urutan yang bermula rendah kepada tinggi. Contohnya ialah seperti dalam surah *al-A'raf* ayat 195 (أَلْهُمَّ أَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَبْتَاطُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا ... (أَمْ لَهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا...)). Dalam ayat ini telah menunjukkan urutan yang mana tangan adalah lebih mulia daripada kaki, mata lebih mulia dari tangan, dan pendengaran adalah lebih mulia daripada penglihatan.
- x. Urutan dari atas ke bawah. Contohnya ialah seperti dalam ayat 255 surah *al-Baqarah* iaitu (لَا تَأْخُذْهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ) iaitu mendahulukan mengantuk berbanding tidur.

Secara keseluruhan, terdapat 15 tempat khilaf dalam konteks mendahulukan dan mengakhirkan (*al-Taqdim wa al-Ta'khir*) dalam al-Qira'at al-Shadhdhah bersumberkan Qiraat Abd Allah bin Mas'ud r.a. Kesemua bentuk ini terbahagi kepada lapaniaitu :

1. *al-Taqdim wa al-Ta'khir* Huruf
2. *al-Taqdim wa al-Ta'khir* Kata Penyambung
3. *al-Taqdim wa al-Ta'khir* Perkataan
4. *al-Taqdim wa al-Ta'khir* Frasa

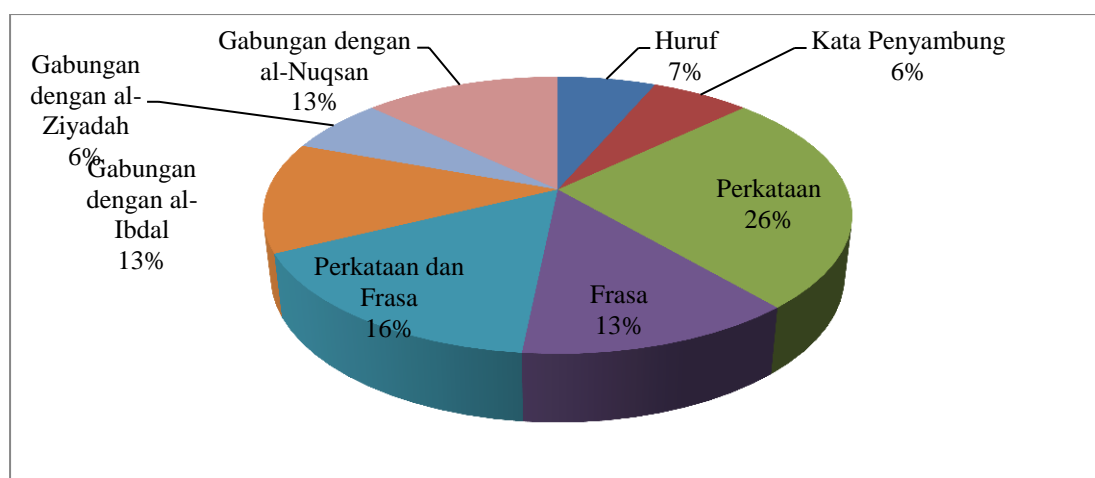
5. *al-Taqdim wa al-Ta'khir* Perkataan dan Frasa.
6. Gabungan antara *al-Taqdim wa al-Ta'khir* dan *Al-Ibdal* (Pergantian).
7. Gabungan antara *al-Taqdim wa al-Ta'khir* dan dan *Al-Ziyadah* (Penambahan).
8. Gabungan antara *al-Taqdim wa al-Ta'khir* dan dan *Al-Nuqsan* (Pengurangan).

Pembahagian jumlah dan peratus khilaf *al-Taqdim wa al-Ta'khir* dalam Qiraat ^cAbd Allah bin Mas^{ud} r.a sebagaimana berikut :

Bil	Bentuk <i>al-Taqdim wa al-Ta'khir</i>	Jumlah	Peratus
1.	Huruf	1	6.66
2.	Kata Penyambung	1	6.66
3.	Perkataan	4	26.66
4.	Frasa	2	13.33
5.	Perkataan dan Frasa.	2	13.33
6.	Gabungan dengan <i>al-Ibdal</i>	2	13.33
7.	Gabungan dengan <i>al-Ziyadah</i>	1	6.66
8.	Gabungan dengan <i>al-Nuqsan</i>	2	13.33
Jumlah Besar		15	100%

Sumber : Adaptasi dari Dapatan Hasil Kajian

Untuk lebih jelas pembahagiannya berikut disertakan peratusan dalam bentuk carta pai ialah sebagaimana berikut :

Berdasarkan jadual dan carta di atas ia menunjukkan jumlah yang paling dominan dalam *al-Taqdim wa al-Ta'khir* ialah berlaku dalam kategori perkataan. Ia melibatkan separuh daripada jumlah berkenaan iaitu enam tempat dengan peratusannya ialah 40%. Manakala yang mana masing-masing dua tempat ialah berlakunya *al-Taqdim wa al-Ta'khir* sesama frasa dan antara perkataan dengan frasa. Ia berjumlah sebanyak 20% untuk kedua-duanya. Terakhir ialah dengan hanya masing-masing satu tempat sahaja ialah *al-Taqdim wa al-Ta'khir* yang melibatkan huruf dan kata penyambung. Jumlah peratus kedua-dua ini ialah 10%.

1. *al-Taqdim wa al-Ta'khir* Huruf

Berdasarkan kajian yang telah dibuat, terdapat hanya satu tempat sahaja dalam Qiraat ^cAbd Allah bin Mas^cud r.a yang melibatkan berlakunya *al-Taqdim wa al-Ta'khir*. Khilaf ini telah berlaku dalam ayat 138 surah *al-An'am* sebagaimana berikut :

چ ا ب ب ب ب ب ب ب ب ب ب

Maksudnya :*Dan mereka berkata lagi: “Ini adalah binatang-binatang ternak dan tanaman-tanaman yang dilarang, yang tidak boleh seorang pun memakannya*

Situasi *al-Taqdim wa al-Ta'khir* dalam Qiraat ^cAbd Allah bin Mas^cud r.a diriwayatkan sebagaimana berikut :

وقرأ ابن عباس وأبي وابن مسعود وابن الزبير والأعمش وعكرمة وعمرو بن دينار « جرُّج » بكسر الحاء
وتقديم الراء على الجيم وسكونها

Maksudnya :*Telah baca Ibn ^cAbbas, Ubay, Ibn Mas^cud, Ibn Zubayr, al-A^cmash, ^cIkrimah, ^cAmru bin Dinar (ialah dengan) : (جرُّج) iaitu dengan baris kasrah pada al-Ha' dan mendahulukan al-Ra' berbanding al-Jim dan membariskannya dengan sukun. (Ibn ^cAtiyyah 1422H)*

Dalam ayat ini telah berlaku mendahulukan dan mengakhirkan (*al-Taqdim wa al-Ta'khir*) antara huruf *al-Ra'* dan *al-Jim*. Perkataan rujukan dalam mashaf ^cUthmani ialah (ڄ) manakala berlaku mendahulukan dan mengakhirkan antara huruf *al-Ra'* dan *al-Jim* menjadikan perkataan baru menjadi (جرُّج). Perkataan (ڄ) bermaksud larangan manakala perkataan (جرُّج) bermaksud berdosa, sempit dan haram (Ibn Manzur, 1999). Justeru, sekalipun berlaku *al-Taqdim wa al-Ta'khir* dalam perkataan tersebut dan telah menjadikan perkataan baru, ia tetap tidak mengubah makna secara radikal bahkan masih boleh diertikan dalam maksud yang sama.

2. Mendahulukan dan Mengakhirkan Kata Penyambung

Berdasarkan riwayat, hanya terdapat satu tempat sahaja perbezaan dari sudut *al-Taqdim wa al-Ta'khir* yang melibatkan kata penyambung. Ia berlaku pada perkataan (أَيُّمًا) yang dipecahkan dan kemudiannya berlaku *al-Taqdim wa al-Ta'khir* antara (أَيُّ) dan (مَا). Situasi ini berlaku dalam ayat 28 surah *al-Qasas* sebagaimana berikut :

﴿ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنَ لَا يَلْمِ الْاٰجِلِيْنَ مَا قَضٰىتَ ۚ﴾

Maksudnya : *Yang mana sahaja dari dua tempoh itu yang aku tunaikan, maka janganlah hendaknya aku disalahkan.*

Berlaku keadaan *al-Taqdim wa al-Ta'khir* kata penyambung dalam Qira'at °Abd Allah bin Mas'ud r.a dinyatakan dalam riwayat sebagaimana berikut :

﴿ وَقَرَأَ عَبْدُ اللَّهِ : أَيُّ الْأَجَلَيْنِ مَا قَضَيْتَ ﴾

Maksudnya : *Dan telah baca °Abd Allah (dengan) : (أَيُّ الْأَجَلَيْنِ مَا قَضَيْتَ).* (Abu Hayyan 1993 dan al-Zamakhshari 1407H).

Menurut Mahmud bin Abd al-Rahim Safi (1418H) beliau telah mengi^crabkan kata penyambung (أَيُّمًا) dipecahkan menjadi (أَيُّ) sebagai *Ism Syart* manakala (مَا) sebagai *za'idah*. Maka sekiranya dipisahkan antara kedua perkataan ini dengan berlakunya *al-Taqdim wa al-Ta'khir* kata penyambung maka (أَيُّ) tetap berperanan sebagai *Ism Syart* manakala (مَا) boleh berubah menjadi *Ma al-Mawsulah* yang mana berperanan penyambung namun ia masih berperanan sebagai *za'idah* (penambahan).

3. Mendahulukan dan Mengakhirkan Perkataan

Secara keseluruhan terdapat enam tempat dalam Qiraat °Abd Allah bin Mas'ud r.a yang melibatkan *al-Taqdim wa al-Ta'khir* perkataan. Antara contoh mendahulukan dan mengakhirkan perkataan ialah sebagaimana berikut :

- i. Pertukaran tempat antara perkataan (الْمَوْتِ) dengan (الْحَقِّ). *Al-Taqdim wa al-Ta'khir* perkataan berlaku dalam surah *Qaf* ayat 19 sebagaimana berikut :

﴿ حَتّٰى يَخْرُجَ مِنْهَا الْوَعْدُ الْحَقُّ ۚ﴾

Maksudnya : *Dan (apabila sampai ajal seseorang) datanglah "Sakaratulmuat" membawa kebenaran (yang telah dijanjikan, serta dikatakan kepada yang mengingkarinya sebelum itu)*

Al-Taqdim wa al-Ta'khir perkataan dalam ayat ini dinyatakan dalam periwayatan berikut :

﴿ وَفِي مِصْحَفِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ : « وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْحَقِّبِ الْمَوْتِ » ﴾

Maksudnya : *Dan dalam mashaf^c Abd Allah bin Mas^cud (dibaca dengan) : (وَجَاءَتْ سَكْرَةٌ) (الْحَقُّ بِالمَوْتِ) . (al-Tha^calibi 1418H dan al-Tha^clabi 2002)*

Dalam menjelaskan makna dalam bentuk bacaan yang dibawa oleh Ibn Mas^cud r.a, Al-Mawardi (1993) menjelaskan bahawa apa yang dimaksudkan dengan kebenaran (*al-Haq*) adalah kematian (*al-Mawt*). Ini kerana kehidupan selepas kematian itu dinamakan sebagai tempat atau negeri kebenaran (*Dar al-Haq*).

Manakala menurut al-Tha^calibi (1418H) dan al-Tha^clabi (2002) menjelaskan bahawa *Sakrah* itu adalah kebenaran yang datang dari Allah iaitu kematian seseorang. Justeru, berdasarkan pentafsiran yang dibuat oleh para mufasir ia tidaklah mengubah secara radikal pemahaman ayat berkenaan bahkan ia boleh digabungkan makna antara satu sama lain.

- ii. Pertukaran kedudukan perkataan antara (ء) dengan (كَ). Situasi ini berlaku dalam ayat 25 surah *al-Nur* sebagaimana berikut :

چے سے ہے لکے ککے کو و و چ

Maksudnya : *Pada hari itu Allah akan menyempurnakan untuk mereka balasan (azab seksa) yang berhak mereka mendapatnya, dan mereka pula akan mengetahui bahawa Allah ialah Tuhan Yang Maha Adil, lagi nyata keadilanNya.*

Perbezaan dalam Qiraat ^cAbd Allah bin Mas^cud r.a adalah berdasarkan periwayatan berikut :

وفي مصحف ابن مسعود وأبي بن كعب « ء لکے » بتقديم الصفة على الموصوف

Maksudnya : *Dan dalam mashaf Ibn Mas^cud dan Ubay bin Ka^cab (dibaca dengan) : (ء لکے) iaitu didahulukan kata sifat berbanding *al-mawsuf*. (al-Tha^calibi 1418H)*

Secara makna perubahan tempat *kata sifat* dan *al-mawsuf* tidak mengubah makna. Ia tetap memberi maksud yang sama . Justeru, ia tidak memberi kesan dari sudut makna hanya memberi kesan terhadap *rasm* sahaja.

4. *al-Taqdim wa al-Ta'khir* Frasa

Berdasarkan kajian, terdapat hanya dua tempat dalam Qiraat ^cAbd Allah bin Mas^cud r.a yang melibatkan frasa dalam pembahagian *al-Taqdim wa al-Ta'khir*. Kedua tempat itu ialah berlaku dalam ayat 9 surah *al-Qasas* dan ayat 63 surah *al-Kahf*. Contoh dalam surah *al-Qasas* ialah sebagaimana berikut :

Berlakunya penambahan (*al-Ziyadah*) dan mendahulukan dan mengakhirkan (*al-Taqdim wa al-Ta'khir*) dalam Qiraat Ibn Mas'ud r.a adalah berdasarkan periwayatan berikut :

قال الطبري وفي بعض القراءات « فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتَا الْإِنْسُ أَنَّ الْجِنَّ لَوْ كَانُوا » وحكاها أبو الفتح عن ابن عباس والضحاك وعلي بن الحسين وذكر أبو حاتم أنها كذلك في مصحف ابن مسعود

Maksudnya : *Dalam sebahagian al-Qiraat (فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتَا الْإِنْسُ أَنَّ الْجِنَّ لَوْ كَانُوا) dan diceritakan bahawa Abu al-Fath daripada Ibn 'Abbas dan al-Dahhak dan 'Ali bin Husayn dan dinyatakan oleh AbuHatim ia adalah apa yang ada dalam mashaf Ibn Mas'ud. (al-Tabari 2000).*

Terdapat penambahan perkataan (الْإِنْسُ) dalam ayat ini serta berlaku mendahulukan dan mengakhirkan (*al-Taqdim wa al-Ta'khir*) pada perkataan (أَنَّ الْجِنَّ) dan lafaz mashaf Uthmani (بي بي). Sekalipun terdapat perbezaan dari sudut kata penyambung antara (أَنَّ) dan (بي), namun sekiranya dalam bentuk struktur tulisan ia adalah sama. Dari sudut makna ayat ia tidaklah memberikan perubahan makna yang radikal. Penambahan perkataan (الْإِنْسُ) itu, adalah sebagai pentafsiran kepada ayat menjadikan “Maka apabila ia tumbang, jelaslah bagi manusia bahawa golongan jin itu, mereka sedia, mengetahui perkara yang ghaib”.

Kesimpulan

Seperti yang dinyatakan sebelum ini, mashaf Ibn Mas'ud r.a ini hakikatnya tidak diriwayatkan dalam bentuk mashaf. Ia hanyalah merupakan periwayatan yang disandarkan kepada mashaf beliau atau disandarkan kepada bacaan beliau. Perlu ditegaskan, segala bentuk khilaf yang berlaku tidak semestinya sah datang daripada Ibn Mas'ud r.a. Ia adalah sukar untuk mengkaji sanad bacaannya kerana lebih daripada separuh khilaf yang berlaku adalah didatangkan tanpa sanad dan hanya dinyatakan secara sepintas lalu.

Secara keseluruhan terdapat hanya 15 tempat dalam al-Qur'an yang berlaku perbezaan dalam konteks mendahulukan dan mengakhirkan (*al-Taqdim wa al-Ta'khir*) *al-Qira'at al-Shadhdhah* bersumberkan Abd Allah bin Mas'ud r.a. Setelah dianalisis kesemua bentuk ini terbahagi kepada lapan iaitu *al-Taqdim wa al-Ta'khir* huruf, kata penyambung, perkataan, frasa dan perkataan , frasa, gabungan dengan penambahan (*al-Ziyadah*), pengurangan (*al-Nuqsan*) serta pergantian (*al-Ibdal*).

Dari sudut makna ayat, perbezaan yang berlaku tidak mengubah makna secara radikal seperti berlaku berlawanan (*tadad*) atau menafikan (*tanafi*). Ini kerana kebanyakannya hanya melibatkan perubahan tempat dan susunan sahaja. Namun ia tetap memberi kesan kepada makna dari segi struktur dan susunan. Sekalipun ia tidak merosakkan makna dan memberi kesan negatif, jumhur ulama menetapkan bahawa ia tidak boleh dibacakan dalam atau di luar solat. Namun ia boleh dipelajari dan dijadikan sebagai hujah dalam fiqh kerana hampir keseluruhan *al-Qira'at al-Shadhdhah* merupakan riwayat yang *ahad* dan *sahih*.

Untuk tujuan itu, dicadangkan untuk dilanjutkan kajian dalam bidang ini sama ada memilih tokoh sahabat lain sebagai fokus kajian, mengkaji sanad-sanad Qiraat serta sesuai dipanjangkan dalam konteks kajian tatabahasa Arab dan linguistik.

RUJUKAN

AbuHayyan al-Andalusi, Muhammad bin Yusuf bin Ali bin Yusuf. 1993. *Tafsir al-Bahr al-Muhit*. Bayrut : Dar al-Kutub al-Ilmiyyah.

Abu Shamah, [°]Abd al-Rahman bin Isma[°]il bin Ibrahim. 1978. *Ibraz al-Ma[°]ani bin Hirz al-Amani fi al-Qira'at al-Sab[°]i*. Maktabah Mustafa al-Bab al-Halabiwa Awladuhu.

Ahmad [°]Isa al-Ma[°]sarawi. 2006. *al-Qira'at al-Waridah fi al-Sunnah*. Qahirah : Dar al-Salam.

Al-Alusi, Shihab al-Din Mahmud Ibn [°]Abd Allah . 1415H. *Ruh al-Ma[°]ani fi Tafsir al-Qur'an al-[°]Azim wa al-Sab[°] al-Mathani*. Tahqiq :[°]Ali[°]Abd al-Bari [°]Atiyyah. Bayrut : Dar al-Kutub al-Ilmiyyah.

Al-Bukhari, Muhammad bin Isma[°]il bin Ibrahim bin al-Mughirah. 1993. *Sahih al-Bukhari : al-Musnad min Hadith Rasul Allah SAW min Sunanih wa Ayyamih*. Dimashq : Dar al-Ulum al-Insaniah.

Al-Hakim, Muhammad bin Abd Allah bin Abu Abd Allah al-Hakim al-Naysaburi. 1990. *al-Mustadrak 'Ala al-Sahihayn*. Bayrut : Dar al-Kutub al-Ilmiyyah.

Al-Mawardi, Abu al-Hasan Ali bin Muhammad al-Baghdadi . 1993. *al-Nukat wa al-[°]Uyun*. Bayrut : Dar al-Kutub al-[°]Ilmiyyah.

Al-Nuwayri, Muhammad bin Muhammad Muhib al-Din, Abu al-Qasim . 2003. *Sharh Tayyibah al-Nash fi al-Qira'at al-[°]Ashr*. Bayrut : Dar al-Kutub al-Ilmiyyah.

Al-Qurtubi, Abu^cAbd Allah Muhammad bin Ahmad Bin Abi Bakr al-Ansari al-Khazraji . 2003. *Al-Jami^c Li Ahkam al-Qur'an*. Riyadh : Dar^cAlam al-Kutub

Al-Suyuti, Jalal al-Din Abd al-Rahman bin Abi Bakr. 1998. *al-Muzhir fi^c Ulum al-Lughah wa Anwa^ciha*. Tahqiq: Fu^cad^c Ali Mansur. Bayrut : Dar al-Kutub al-Ilmiyyah.

Al-Tabari, Muhammad bin Jarir. 1407H. *Tarikh al-Umam wa al-Muluk*. Bayrut : Dar al-Kutub al-^cIlmiyyah.

Al-Tha^calibi, Abu Zayd Abd al-Rahman bin Muhammad bin Makhluf . 1418H. *Jawahir al-Hisan Fi tafsir al-Qur'an*. Bayrut : Dar Ihya' al-Turath al-^cArabi.

Al-Tha^clabi, Abu Ishaq Ahmad bin Muhammad al-Naysaburi . 2002. *al-Kashf wa al-Bayān 'an Tafsīr al-Qur'ān* Bayrut : Dar Ihya' al-Turath al-^cArabi.

Al-Zamakhshari, Abu al-Qasim Mahmud bin^c Amru bin Ahmad . 1407H. *al-Kashshaf^c An Haqa'iq Ghawamid al-Tanzil*. Bayrut : Dar al-Kitab al-^cArabi.

Al-Zarkashi, Badr al-Din bin Abd Allah. 2001. *al-Burhan fi^c 'Ulum al-Qur'an*. Bayrut: Dar al-Ma'rifah.

Ibn al-Athir al-Jazari. 1987. *Al-Kamil fi^c al-Tarikh*. Bayrut : Dar al-Kutub al-^cIlmiyyah.

Ibn^c Atiyyah. Abi Muhammad Abd al-Haq bin Ghalib al-Andalusi. 1422H. *Al-Muharrir al-Wajiz fi^c Tafsir al-'Aziz*. Tahq : al-Sayyid^c Abd al-Allah al-Sayyid Ibrahim et.al. Qahirah : Dar Ibn Hazm.

Ibn Hajar, Ahmad bin^c Ali bin Hajar al-^cAsqalani. 2008. *Fath al-Bari bi Sharh Sahih al-Bukhari*. Bayrut : Dar al-Ma'rifah.

Ibn Manzur, Muhammad bin Mukrim . 2009. *Lisan al-^cArab*. Lubnan : Dar al-Kutub al-Ilmiyyah.

Khalid^c Abd al-Rahman al-^cAkk . 1994. *Usul al-Tafsir wa Qawa^ciduh: Bahithun fi^c al-'Ulum al-Qur'aniyyah*. Bayrut: Dar al-Nafa'is.

Mahmud al-Sayyid Shaykhun. T.t. *Asrar al-Taqdim wa al-Ta'khir fi^c al-Qur'an al-Karim*. Qahirah : Dar al-Hidayah Li al-Tiba^cah wa al-Nashr wa al-Tawzi^c.

Mahmud bin Abd al-Rahim Safi. 1418H. *al-Jadwal fi^c al-^cArab al-Qur'an*. Dimashq: Dar al-Rashid.

Muhammad Rawwas Qal^cah Ji. 1984. *Mawsu^cah Abd Allah bin Mas^cud*. Bayrut : Dar al-Nafa'is.

Muslim bin al-Hajjaj Abu al-Hasan al-Qushayri. 1365H. *al-Jami^c al-Sahih al-Musamma Sahih Muslim*. Bayrut : Dar Ihya' al-Turath al-^cArabi.